

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน คณะผู้วิจัย กำหนดรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสาน และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสาน เพื่อนำข้อมูลในส่วนดังกล่าวมาพัฒนารูปแบบการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นชนบทอีสาน เพื่อให้ปลอดภัยจากการมีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในชีวิตวัยรุ่นชนบทอีสาน ดังนั้น จึงกำหนดใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) โดยเน้นให้ความสำคัญกับข้อมูลเชิงคุณภาพจากชุมชน ทักนะจากชุมชน และใช้การวิจัยเชิงสำรวจเพื่อศึกษาสภาพของวัยรุ่นในชุมชน

2. หน่วยในการวิเคราะห์

เนื่องจากการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก จึงใช้หน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นระดับครอบครัวและชุมชน ส่วนในวิธีการศึกษาเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาสภาพของวัยรุ่นในชุมชน จึงใช้หน่วยในการวิเคราะห์เป็นหน่วยระดับบุคคล ได้แก่ วัยรุ่นที่เข้าร่วมกับโครงการวิจัยอายุ 12-25 ปี

3. พื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย ได้แก่ หมู่บ้านสองแห่งในจังหวัดขอนแก่น ที่เป็นหมู่บ้านที่มีสภาพของวัยรุ่น ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาทั้งในเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง โดยเลือกชุมชนทั้งสองอย่างเจาะจงจากหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เขตเมือง (เขตเทศบาลเมืองพล) ที่มีความเจริญทันสมัยมาก ซึ่งในการวิจัยนี้ เรียกว่า “ชุมชนใกล้เมือง” และอีกหนึ่งหมู่บ้านเลือกจากหมู่บ้านในเขตชนบท ที่อยู่ห่างจากเขตเทศบาลค่อนข้างมาก ซึ่งยังคงสะท้อนความเป็นชนบท เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตกิ่งอำเภอหนองนาคำ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งในการวิจัยนี้ เรียกว่า “ชุมชนไกลเมือง” นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่ผู้นำชุมชน ครอบครัววัยรุ่นและวัยรุ่นในชุมชนยินดีให้ความร่วมมือกับโครงการวิจัยปฏิบัติการในครั้งนี้

4. กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมีกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ แกนนำวัยรุ่นในชุมชนใกล้เคียงเมือง และชุมชนไกลเมือง ของพื้นที่เป้าหมาย ทั้งชายและหญิง ที่มีอายุระหว่าง 12-25 ปี ทั้งที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนและวัยรุ่นไม่อยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวนี้มีความรู้ว่าอยู่ระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต นอกจากกลุ่มวัยรุ่นแล้ว ส่วนที่ 2 ของกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยนี้ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของวัยรุ่นได้แก่ พ่อแม่ที่มีลูกเป็นวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าว ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อสม. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ประธานกลุ่มแม่บ้าน ครู-อาจารย์ที่อยู่ในพื้นที่ และเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยในตำบล ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการประกอบด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน

ส่วนกลุ่มเป้าหมายสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ ที่ใช้เพื่อสำรวจสภาพของวัยรุ่น ได้แก่ วัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนและเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการวิจัยปฏิบัติการ เป็นวัยรุ่นในชุมชนใกล้เคียงเมือง 54 คน และชุมชนไกลเมือง 44 คน รวมกลุ่มเป้าหมายวัยรุ่นทั้งสิ้นจำนวนรวม 98 คน

5. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือหลัก 2 ส่วนได้แก่

1) **แนวทางการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง** เป็นเครื่องมือวิจัยที่ทีมวิจัยใช้ในการศึกษาประเด็นเชิงคุณภาพ ซึ่งครอบคลุมประเด็นด้านสภาพกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสถานการณ์ของวัยรุ่น การดำเนินชีวิตของวัยรุ่น บทบาทของวัยรุ่นต่อชุมชน ทักษะของชุมชนที่มีต่อวัยรุ่น ตลอดจนทักษะของวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรงในสังคมยุคปัจจุบัน (ภาคผนวก ก)

2) **แบบสัมภาษณ์** เป็นเครื่องมือวิจัยที่ทีมวิจัยพัฒนาขึ้น หลังจากดำเนินการศึกษาชุมชนในเชิงคุณภาพแล้ว ทั้งนี้เพื่อนำประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นมาศึกษาในภาพกว้างเพื่อให้ได้ภาพของทัศนคติต่อวิถีชีวิตของวัยรุ่น ทัศนคติต่อการเลือกคู่ พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ในชีวิตวัยรุ่นในชนบท บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและบทบาทของวัยรุ่นในชุมชนมากขึ้น แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนี้ได้นำไปปรึกษาหารือกับผู้รู้ของชุมชน ได้แก่ ครูและเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ตลอดจนผู้นำชุมชน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามกับความเหมาะสมกับสถานการณ์ของวัยรุ่นในพื้นที่ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวมีรายละเอียดของคำถามแบ่งเป็น 5 ส่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ภาคผนวก ข)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ส่วนนี้เป็นคำถามปลายปิด และเติมข้อความ โดยเติมเครื่องหมาย / ใน หน้าข้อความที่กำหนด หรือเลือกข้อที่ต้องการ และเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงของข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับ เพศ อายุ จำนวนพี่น้อง การศึกษา ประกอบด้วยคำถามจำนวน 7 ข้อ
- 2) สถานภาพการทำงาน ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 5 ข้อ
- 3) ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 2 ข้อ
- 4) การรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 7 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัววัยรุ่น

แบบสัมภาษณ์ส่วนนี้เป็นคำถามปลายปิด และเติมข้อความ โดยเติมเครื่องหมาย / ใน หน้าข้อความที่กำหนด หรือเลือกข้อที่ต้องการ และเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงของข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของวัยรุ่น คือ

- 1) ลักษณะครอบครัว ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 1 ข้อ
- 2) การมีชีวิตอยู่ของบิดา มารดา ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 1 ข้อ
- 3) สถานภาพสมรสของบิดา มารดา ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 1 ข้อ
- 4) การอยู่อาศัย ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 1 ข้อ
- 5) การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 1 ข้อ
- 6) อาชีพของบิดา มารดา ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 2 ข้อ
- 7) ความคาดหวังต่อบิดา มารดา ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 7 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอิสระและบทบาทของครอบครัวในการให้ความรู้กับวัยรุ่น

แบบสัมภาษณ์ส่วนนี้เป็นคำถามปลายปิด โดยเติมเครื่องหมาย / ใน เลือกข้อที่ต้องการให้ตรงกับความเป็นจริงของข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอิสระและบทบาทของครอบครัวในการให้ความรู้กับวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถามคือ

- 1) ความเป็นอิสระของวัยรุ่น ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 12 ข้อ
- 2) บทบาทครอบครัวในการให้ความรู้กับวัยรุ่น ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 14 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

แบบสัมภาษณ์ส่วนนี้เป็นคำถามปลายปิด โดยเติมเครื่องหมาย / ใน เลือกข้อที่ต้องการให้ตรงกับความเป็นจริงของข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น การเลือกคู่ครอง และพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถาม คือ

- 1) ทักษะคิดต่อวิถีชีวิตวัยรุ่น ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 10 ข้อ
- 2) พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 11 ข้อ
- 3) การเลือกคู่อุปการะ ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน

แบบสัมภาษณ์ส่วนนี้เป็นคำถามปลายเปิด โดยเติมเครื่องหมาย / ใน เลือกข้อที่ต้องการให้ตรงกับความเป็นจริงของข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน ประกอบด้วยคำถาม คือ

- 1) บทบาทของวัยรุ่นในชุมชน ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 8 ข้อ
- 2) บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัว ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 7 ข้อ

6. ตัวแปรและการวัดตัวแปร

ในการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ในการดำเนินการระยะที่ 1 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจชุมชน ทำให้ทราบว่ามีความเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง ดังนั้นตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษา จึงเป็นการคัดเลือกมาจากการศึกษาเชิงคุณภาพที่บ่งชี้ในพื้นที่ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตัวแปรตามคือ พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง ทั้งนี้ตัวแปรแต่ละตัว มีระดับการวัดตัวแปรเป็นนามสเกล(Nominal Scale) มีตัวบ่งชี้ว่าวัยรุ่นมี หรือไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงในเรื่องดังกล่าว ซึ่งเมื่อดำเนินการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ได้ปรับให้ตัวแปรเหล่านี้ เป็นตัวแปรหุ่น(Dummy variable) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ด้วยสหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) โดยให้การมีพฤติกรรมเสี่ยงมีค่าเป็น 1 และนำเข้าสู่การวิเคราะห์

ส่วนตัวแปรอิสระที่สำคัญที่นำมาศึกษาในการวิจัยเชิงปริมาณส่วนที่วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ได้แก่

ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัววัยรุ่น

1. อายุปัจจุบัน พิจารณาจาก อายุเต็มปีของวัยรุ่น ณ วันที่ศึกษา เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับอันตรภาคชั้น (Interval Scale)
2. ลักษณะพักอาศัยกับพ่อแม่ พิจารณาจากสภาพการพักอาศัยของวัยรุ่น ว่าปัจจุบันมีสภาพอย่างไร จำแนกเป็น อยู่กับบิดามารดา อยู่กับบิดาหรือมารดา อยู่กับญาติ อยู่กับเพื่อน อยู่กับพี่น้อง ครอบครัวเดียวกัน อยู่โดยลำพังคนเดียว และอื่นๆ เมื่อดำเนินการวิเคราะห์ จัดให้ตัวแปรเป็น 2 กลุ่ม คือ ลักษณะการพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา และ ลักษณะการพักอาศัยอยู่แบบอื่นๆ และดำเนินการปรับตัวแปรเป็นตัวแปรหุ่น โดยให้ลักษณะการพักอาศัยอยู่กับบิดามารดา มีค่าเป็น 1 และนำเข้าสู่การวิเคราะห์

3. ทักษะชีวิตของวัยรุ่นต่อวิถีชีวิตของตนเอง พิจารณาจาก ความเห็นของวัยรุ่นต่อเรื่อง การคบเพื่อนต่างเพศ การสมรส การมีเพศสัมพันธ์ เป็นข้อคำถามที่ให้เลือกตอบ 4 คำตอบได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับอันตรภาคชั้น

4. ความเป็นอิสระของวัยรุ่น พิจารณาจากพฤติกรรมที่วัยรุ่นรับรู้ว่าตนเองมีความเป็นอิสระจากครอบครัวในเรื่องการคบเพื่อน การมีเพื่อนต่างเพศ การเที่ยวเตร่ การเที่ยวกลางคืน เป็นข้อคำถามที่ให้เลือกตอบ 2 คำตอบได้แก่ ใช่ และ ไม่ใช่ เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับอันตรภาคชั้น

ปัจจัยที่เกี่ยวกับครอบครัว

5. บทบาทครอบครัวในการอบรมสั่งสอนวัยรุ่น พิจารณาจากการประเมินของวัยรุ่นว่าพ่อแม่ได้ให้คำแนะนำการเรื่อง การแต่งกาย การวางตัว การรู้กาลเทศะ การป้องกันตนเองจากการถูกล่อลวง การมีเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์ การแต่งงาน การคุมกำเนิด การตั้งครภร์ เป็นข้อคำถามที่ให้เลือกตอบ 2 คำตอบได้แก่ ใช่ และ ไม่ใช่ เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับอันตรภาคชั้น

ปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชน

6. บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและชุมชน เป็นตัวแปรที่จะสะท้อนว่าชุมชนเปิดรับวัยรุ่น และให้โอกาสกับวัยรุ่นเพียงใด จึงพิจารณาจาก การที่วัยรุ่นมีกิจกรรม กิจกรรมของหมู่บ้าน ช่วยงานด้านสุขภาพของชุมชน ดูแลความสงบในชุมชน แจ้งข่าวต่างๆในชุมชน การทำงานพัฒนากับกลุ่มทางสังคมในชุมชน โอกาสเรียนรู้ทักษะอาชีพกับคนในชุมชน โอกาสสั่งสอนความประพฤติกับวัยรุ่น โอกาสถ่ายทอดความคิดเรื่องชีวิตวัยรุ่นกับรุ่นน้องๆ เป็นข้อคำถามที่ให้เลือกตอบ 3 คำตอบได้แก่ ทำเป็นประจำ ทำเป็นบางครั้ง ไม่เคยทำ มีค่าคะแนนเป็น 3 2 และ 1 ตามลำดับ เป็นตัวแปรที่มีการวัดระดับอันตรภาคชั้น

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการปฏิบัติการในพื้นที่ในช่วงเวลา 2 ปีระหว่าง มกราคม 2547- สิงหาคม 2548 ในการระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินโครงการวิจัย มีขั้นตอนดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยระยะที่ 1

1. เมื่อคัดเลือกพื้นที่วิจัยได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด คณะผู้วิจัยได้พบปะผู้นำชุมชน แกนนำวัยรุ่นในชุมชน เพื่อชี้แจงเป้าหมายของโครงการ และแลกเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการวิจัยร่วมกัน โดยที่วัยรุ่นในชุมชน เป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย และ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยด้วย กิจกรรมนี้ดำเนินการในช่วงเดือน มกราคม 2547

2. คณะผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อเริ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นระยะๆ ในขณะเดียวกันก็ส่งผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นวัยรุ่น อายุใกล้เคียงกับกลุ่มวัยรุ่นในชุมชนเข้าไปศึกษาประเด็นบริบทชุมชนในเรื่องสภาพด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

ตามที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น และร่วมสังเกตสภาพการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นในแต่ละชุมชนใช้เวลาติดต่อกัน 2 เดือน ระหว่าง พฤษภาคม-มิถุนายน 2547 ในขั้นตอนนี้ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถกำหนดได้ถึงบุคคลที่เป็นแกนนำของวัยรุ่นในแต่ละชุมชน

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนร่วมกับวัยรุ่นที่เป็นแกนนำของวัยรุ่น โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น บทบาทของวัยรุ่นในครอบครัวและบทบาทของวัยรุ่นในชุมชน สภาพการทำงานของวัยรุ่น ทักษะของชุมชนมีต่อวัยรุ่น ตลอดจนทัศนคติของวัยรุ่นที่มีต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interviews) การดำเนินการในขั้นตอนนี้มีวัยรุ่นเข้าร่วมกิจกรรมรวม 24 คน จำแนกเป็นชุมชนใกล้เคียง 9 คน และชุมชนใกล้เคียง 15 คน ในกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่มนี้คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเองและเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน มีชาวบ้านทั่วไปที่เป็นพ่อแม่ของวัยรุ่นบางคนในทั้งสองชุมชนมาร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ด้วย แต่ไม่มีผู้นำที่เป็นทางการเข้าร่วมสังเกตการณ์ กิจกรรมขั้นตอนนี้ดำเนินการในเดือน กรกฎาคม-ตุลาคม 2547

4. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น กับวัยรุ่นที่อยู่ในชุมชนในช่วงที่มีการเก็บข้อมูล และเข้าร่วมในโครงการวิจัย และมีความยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลทั้งหมด 98 คน เป็นวัยรุ่นชุมชนใกล้เคียง 54 คน และ ชุมชนใกล้เคียง 44 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์นี้ดำเนินการในระยะ 5 วัน ในเดือน พฤศจิกายน 2547

5. คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล แล้วประสานงานกับแต่ละชุมชน เพื่อจัดเวทีในการนำเสนอข้อมูลชุมชนและหาแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตวัยรุ่นของวัยรุ่น การจัดเวทีดำเนินการในแต่ละชุมชนทำที่ศาลาวัดของหมู่บ้าน ในกิจกรรมครั้งนี้มีเป้าหมายให้วัยรุ่นและสมาชิกชุมชนเข้าใจกับสถานการณ์ของชุมชนในเรื่องสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องและนำมาซึ่งความเสี่ยงในชีวิตของวัยรุ่นในด้านเพศ ยาเสพติดและความรุนแรง นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังต้องการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่รวบรวมมาโดยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยในเวทีประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้

1) ทั้งสองชุมชนมีวัยรุ่นที่เป็นแกนนำและวัยรุ่นกลุ่มอื่นๆ เข้าร่วมทั้งสิ้น 38 คน เป็นวัยรุ่นจากชุมชนใกล้เคียง 16 คน และวัยรุ่นจากชุมชนใกล้เคียง 12 คน

2) ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นผู้นำทางการและผู้อาวุโสของชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวนรวม 14 คน จากชุมชนใกล้เคียงและใกล้เคียงชุมชนละ 7 คน และ

3) กลุ่มพ่อแม่ที่ลูกเป็นวัยรุ่น ซึ่งรวมทั้งพ่อแม่ของวัยรุ่นที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้และที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันนั้น จำนวน 16 คน จากชุมชนใกล้เคียง 10 คนและจากชุมชนใกล้เคียงละ 6 คน

กระบวนการในเวทีเริ่มจากการชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม แล้วที่วิจัยและผู้ช่วยนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้น และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมข้อมูล ตลอดจนปรับเปลี่ยนข้อมูลบางเรื่องให้มีความถูกต้องมากขึ้น หลังจากนั้นมีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน 2) กลุ่มพ่อแม่

แม่ 3) กลุ่มวัยรุ่น เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ระดมสมองในการเสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในชีวิตให้กับวัยรุ่นในชุมชนของตนเอง ทั้งนี้แต่ละกลุ่มย่อยมีคณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitators) ให้การระดมสมองเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและเป็นไปอย่างราบรื่น กิจกรรมในขั้นตอนนี้ดำเนินการในเดือน มกราคม 2548

การดำเนินการเก็บข้อมูลและดำเนินกิจกรรมตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 5 นี้ เป็นการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้

การวิจัยระยะที่ 2

เมื่อคณะผู้วิจัยได้แนวทางในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาความมั่นใจในชีวิตของวัยรุ่น จากข้อเสนอแนะของผู้นำชุมชน พ่อแม่ และวัยรุ่นแล้ว ได้นำแนวทางดังกล่าวมาปรึกษาหารือกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาวัยรุ่น เพื่อวางรูปแบบกิจกรรม แล้วจึงดำเนินการกำหนดกิจกรรมในระยะที่ 2 ของการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ดังนี้

1. แสวงหาแกนนำวัยรุ่น ที่วัยรุ่นในชุมชนยอมรับและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการวิจัยนอกชุมชนได้ โดยกำหนดชุมชนละ 15 คน ในกระบวนการนี้ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบสำรวจความพร้อมของวัยรุ่นที่จะเข้าร่วมกิจกรรม และประสานกับแกนนำวัยรุ่นในชุมชนเพื่อดำเนินการสำรวจกับเยาวชน ในแบบสำรวจประกอบด้วยคำถาม 3 ประเด็น ได้แก่

1) ชื่อ สกุล

2) บุคคล (วัยรุ่น) ที่ท่านเห็นว่ามีชื่อเสียงเพื่อส่วนรวมที่ท่านชื่นชอบเป็นพิเศษ 3 ชื่อ พร้อมระบุเหตุผล

3) บุคคล (วัยรุ่น) ในข้อ 2 มีคุณลักษณะพิเศษอะไรบ้างที่ท่านพึงพอใจ

เมื่อดำเนินการสำรวจทั้งชุมชนแล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์สังเคราะห์สิ่งสำคัญของวัยรุ่น เพื่อค้นหาแกนนำตามที่วัยรุ่นเสนอชื่อ จนได้ครบตามจำนวน กิจกรรมนี้ดำเนินการในเดือน กุมภาพันธ์ 2548

2. หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยได้ไปประสานกับผู้นำชุมชนและพ่อแม่ของวัยรุ่นที่ถูกเสนอชื่อเพื่อขออนุญาตให้วัยรุ่นมาร่วมกิจกรรมค่ายนอกชุมชน ซึ่งกิจกรรมค่ายนอกชุมชน เป็นข้อเสนอหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจในชีวิตวัยรุ่นโดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะกับวัยรุ่น ในระหว่างการประชุมปะกับวัยรุ่นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมค่ายนี้ คณะผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในการจัดกิจกรรมค่ายนอกชุมชนให้ศึกษาข้อมูลส่วนตัวของแกนนำวัยรุ่น 30 คน เพื่อใช้เป็นข้อมูลระหว่างดำเนินการดำเนินกิจกรรมค่ายนอกชุมชน โดยให้วัยรุ่นแกนนำเหล่านี้ ตอบแบบสำรวจสั้นๆ เกี่ยวกับตัวเอง ประกอบด้วยประเด็น

1) ชื่อ สกุล

2) กิจกรรมที่เคยทำให้กับชุมชน

3) กิจกรรมที่เคยทำให้กับครอบครัว

4) เรื่องราวที่ทำให้ภาคภูมิใจ

- 5) สิ่งที่ชอบมากที่สุด
- 6) สิ่งที่เกิดความเครียดมากที่สุด
- 7) อุดมคติในใจ

ในกระบวนการเตรียมการเรื่องค่ายนอกชุมชนนี้ คณะผู้วิจัยได้ประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อช่วยชี้แจงกับพ่อแม่ผู้ปกครองวัยรุ่นที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมให้มีความมั่นใจว่าลูกหลานจะปลอดภัย และได้รับการดูแลเป็นอย่างดีตลอดเวลาที่อยู่ในค่าย กิจกรรมนี้ดำเนินการในเดือน มีนาคม 2548

3. กิจกรรมค่ายนอกชุมชน จัดขึ้นที่ห้องประชุมอาคารขวัญมอ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นเวลา 2 วัน โดยมีวิทยากรที่มีความชำนาญกับการพัฒนาทักษะชีวิตของวัยรุ่น ร่วมในการให้คำแนะนำระหว่างการทำกิจกรรม ในกิจกรรมนี้ คณะวิทยากรใช้ข้อมูลของชุมชนและข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้ารับการอบรม ประกอบการจัดกิจกรรมค่ายครั้งนี้ กิจกรรมค่ายนอกชุมชนดำเนินการควบคู่กันทั้ง 2 ชุมชน เพื่อเอื้อให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัยรุ่นทั้งสองชุมชน ทั้งนี้ลักษณะของกิจกรรมในค่ายนอกชุมชน ประกอบด้วย การสร้างจิตสำนึกของวัยรุ่นในการดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพวัยรุ่นให้มีบทบาทในการพัฒนาตนเอง และมีบทบาทครอบครัวและต่อชุมชน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมได้มีการประเมินผลด้วยแบบสอบถามเชิงปริมาณ (ภาคผนวก ค) กิจกรรมนี้ดำเนินการในเดือน เมษายน 2548

ผลของกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ทำให้ผู้แทนวัยรุ่นได้แนวทางในการจัดกิจกรรมในชุมชนของตนเอง ในกระบวนการนั้นนอกจากกิจกรรมที่คณะวิทยากรนำเสนอแล้ว วัยรุ่นยังมีโอกาสได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับกิจกรรมอาชีพเพิ่มเติม 2 แห่งคือ ศูนย์รัตนภา และ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดขอนแก่น ขั้นตอนที่ 5 การดำเนินกิจกรรมมีรายละเอียดอยู่ในบทที่ 5

4. การติดตามผลการดำเนินกิจกรรมที่กลุ่มวัยรุ่นกำหนดขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมในชุมชนของตนเอง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่น ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชนนี้ วัยรุ่นเสนอที่จะดำเนินการเอง โดยโครงการวิจัยสนับสนุนเงินทุนดำเนินกิจกรรมชุมชนละ 5,000 บาทในกระบวนการติดตามนี้ คณะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของวัยรุ่นในการดำเนินกิจกรรม ทักษะของสมาชิกในชุมชนต่อบทบาทดังกล่าว จากผู้นำชุมชน พ่อแม่ และร่วมสรุปบทเรียนกับวัยรุ่นที่เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมดังกล่าว กิจกรรมในขั้นตอนนี้ดำเนินการในเดือน กรกฎาคม 2548

เนื่องจากการวิจัยนี้ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการวิจัยตลอดเวลา ทำให้มีการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยสู่ภายในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระยะเวลาของการเก็บข้อมูล การนำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้น การดำเนินกิจกรรมแต่ละขั้นตอน และการสรุปบทเรียนร่วมกันกับวัยรุ่นและผู้นำชุมชน ดังนั้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นความรู้จากโครงการวิจัย จึงเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายอยู่ตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัยในชุมชน

8. การตรวจสอบข้อมูลและ ความเชื่อถือได้ของงานวิจัย

การตรวจสอบแบบสามเส้าเป็นการยืนยัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ (Completeness) ของข้อมูล (Breitmayer et al, 1993) หลังจากเก็บข้อมูลด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นมีความเชื่อถือได้โดยนำมาตรวจสอบแบบสามเส้า(Triangulation) สำหรับการศึกษาคั้งนี้ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล (Data Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้น ถูกต้องหรือไม่ โดยผู้ศึกษาจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเวลา และสถานที่ ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังใช้การตรวจสอบเชิงวิธีการ(Method Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการประชุมระดมสมอง การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ส่วนความตรงภายนอก (External Validity) โดยพิจารณาจากการศึกษาที่เจาะลึก ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจบริบทจากประสบการณ์ตรงของผู้ให้ข้อมูล และความตรงภายนอก (External Validity) ข้อมูลที่ได้มีความเหมาะสมในแง่การให้ความหมาย ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูล ความตรงภายใน (Internal validity) พิจารณาจากที่ผู้วิจัยลงไปสัมผัสกับปรากฏการณ์โดยตรงในสนามที่ทำการศึกษา และการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรง และมีความหลากหลาย ส่วนความน่าเชื่อถือ (Reliability) ดำเนินการ โดยการถามคำถามเดิมกับผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน ภายใต้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน และทำการเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้มาก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ยังใช้การประชุมกลุ่มเยาวชน และผู้นำชุมชน เพื่อนำเสนอถึงข้อมูลที่รวบรวมได้มาให้ชุมชน พิจารณาข้อเท็จจริง เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นให้ปลอดภัยจากปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่น ได้แก่ ปัญหาเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ตลอดจนการหาแนวทางที่จะใช้เป็นรูปแบบในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาให้วัยรุ่นมีความมั่นคงในชีวิต ปลอดภัยจากดังกล่าวตลอดไป

9. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

เนื่องจากโครงการวิจัยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก ข้อมูลเชิงคุณภาพดังกล่าวใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อนำเสนอผลการศึกษา ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยใช้สถิติอย่างง่าย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยม ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และการวิเคราะห์ตารางไขว้ (Crosstabulation) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ ยาเสพติด และความรุนแรง ด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) ทั้งนี้ได้ดำเนินการวิเคราะห์กับตัวแปรอิสระหลายตัว จนพบว่ามิตัวแปรอิสระจำนวนหนึ่ง(ดังหัวข้อ 6 ตัวแปรและการวัดตัวแปร) ที่สามารถสะท้อนการความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน ที่มีต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงเรื่องเพศ

ยาเสพติดและความรุนแรง ซึ่งเป็นความไม่มั่นคงในชีวิตของวัยรุ่นในชนบทอีสาน แล้วนำเสนอผลการวิจัย ด้วยการพรรณานำเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ ประกอบตาราง

10. จริยธรรมของวิธีการวิจัย

หลักจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์ คณะผู้วิจัยมีหลักการดังนี้

1) **หลักการเคารพบุคคล** (Respect for Person) แสดงโดยการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์หรือกลุ่มแรงงานหญิงนอกระบบ จากการขอคำยินยอมโดยบอกกล่าวและให้อิสระในการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ไม่รุกรานความเป็นส่วนตัว เก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ดำเนินการวิจัยโดยใช้ความระมัดระวัง กับ กลุ่ม บุคคล ที่ไม่ต้องการเปิดเผยตัวเอง และไม่ลบหลู่ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมใดๆในโครงการวิจัย

2) **หลักการให้คุณประโยชน์** (Beneficence) แสดงโดยการปรับการศึกษาวิจัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประโยชน์ที่ผู้ถูกวิจัยจะได้รับโดยตรงการเข้าร่วมและข้อมูลกับตัวเอง คือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้สึกร่วมกับผู้วิจัย ไม่มีค่าตอบแทนให้กับผู้ถูกวิจัย ผู้ถูกวิจัยได้รับประโยชน์มากกว่าภัยอันตรายที่เกิดขึ้นต่อตัวผู้ถูกวิจัยและชุมชน ผลการวิจัยไม่ทำลายความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) **หลักความยุติธรรม** (justice) แสดงโดย ไม่แบ่งแยกกลุ่มตัวอย่างตามเพศ ฐานะ เชื้อชาติ เพื่อให้การกระจายประโยชน์และความเสี่ยงเป็นไปอย่างเที่ยงธรรม